

17. Πολυτροπικά κείμενα και ο εξεικονισμός του πολιτισμού

Θέμα Α

Το κείμενο εξηγεί την εγγενή αδυναμία των γραπτών κειμένων, τη γραμμικότητα, και την αναπλήρωση της αδυναμίας αυτής, από τα πολυτροπικά. Τα αφηγηματικά κείμενα νοηματικά προσεγγίζουν παρόν, παρελθόν, μέλλον μη μπορώντας ν' αφηγηθούν ταυτόχρονα γεγονότα πέρα του ενός. Αντιθέτως τα πολυμορφικά κείμενα, η φιλική και θεατρική αφήγηση συνδυάζοντας ποικιλία σημειωτικών τρόπων, ιδίως με τη συμβολή του υπολογιστή, μεταδίδουν παράλληλα γεγονότα στο κοινό.

Θέμα Β

B1. Η σωστή απάντηση είναι η β. «Ας μη μας γελούν...στη βία», παράγραφος 1^η. Ο Εγγονόπουλος θεωρεί τους χαρακτήρες που πλαισιώνουν τον Καραγκιόζη σύμβολα διαχρονικά που προβάλλουν «τύπους» χαρακτήρων, συμπεριφορών, νοοτροπιών. «Συγκαλύπτουν», όπως λέει, μορφές που συναντάμε γύρω μας καθημερινά: «του κακού πλούσιου» του Ευαγγελίου, του σκληρού, του φιλάργυρου, του άδικου που προσποιείται τον δίκαιο, του αγαθού, του πονόψυχου, του πατριώτη. Με χιούμορ και σάτιρα επιδιώκει να κάνει τον θεατή / αναγνώστη να ταυτιστεί με τους ήρωες, να διδαχθεί απ' αυτούς, παρουσιάζοντάς τους φυσικά ως παράδειγμα προς αποφυγή ή μίμηση. Ο ίδιος είναι το σύμβολο του Έλληνα με όλα τα θετικά ή αρνητικά του χαρακτηριστικά.

B2. «Τα πολυτροπικά κείμενα είναι κείμενα οπτικού εντυπωσιασμού που δύσκολα μπορούν ν' αντικατασταθούν από τον γραπτό λόγο». **Αιτιολογεί** το πρώτο μέρος του ισχυρισμού του περί εντυπωσιασμού που προκαλούν τα πολυτροπικά κείμενα λέγοντας ότι η παντοδυναμία της εικόνας / ήχου / σκίτσου / μουσικής κ.τ.λ. περιορίζουν ή τείνουν να εξοβελίσουν το γραπτό κείμενο «Κι αυτό **διότι...**σημαινόμενο». Συνεχίζοντας τον συλλογισμό του και για να τεκμηριώσει την άποψή του ότι «δύσκολα μπορούν ν' αντικαταστήσουν το γραπτό λόγο» χρησιμοποιεί μια **αντίθεση**: «Όμως...κόπωση», με την οποία **αιτιολογεί και επεξηγεί** την αδυναμία του πολυτροπικού, όταν ειδικά πρωτοστατεί η εικόνα, γιατί κουράζει αφενός κι αφετέρου δεν μπορεί ν' αναπτύξει σύνθετα νοήματα εν αντιθέσει με το γραπτό κείμενο. Τεκμηριώνει την ανωτέρω άποψη λέγοντας πως στη συνείδηση του αναγνώστη το κλασικό βιβλίο με το γραμμικό κείμενο παραμένει ψηλά παραθέτοντας **το παράδειγμα** του «Καλλιγραφήματος» του Σεφέρη, το οποίο πήρε τη μορφή σχεδίου αλλά δεν βρήκε τη σχετική ανταπόκριση, συμπεραίνοντας λοιπόν ότι τα πολυτροπικά δεν μπόρεσαν να εκτοπίσουν τα απλά κειμενικά ποιήματα.

B3.

i. Στην τελευταία εικόνα, ο Καραγκιόζης αναπαρίσταται πάνω στην υδρόγειο σφαίρα, χαρωπός και ευδιάθετος, να χαιρετά, ενώ γύρω του απεικονίζονται αξιοθέατα χαρακτηριστικά της πολιτιστικής κληρονομιάς της εκάστοτε χώρας, όπως ο Παρθενώνας, το Τατζ-Μαχάλ, το άγαλμα της Ελευθερίας. Στόχος των σκιτσογράφων είναι να περάσουν το μήνυμα πως ο Καραγκιόζης, στην πραγματικότητα, εκφράζει τον μέσο, λαϊκό άνθρωπο από όποια χώρα κι αν κατάγεται αυτός. Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, όπως ο πατριωτισμός, η διαφύλαξη των παραδόσεων και της ιστορίας είναι γνωρίσματα, κατά βάση, των ανθρώπων της μεσαίας τάξης, της γνήσιας λαϊκής ψυχής. Έτσι, εκφράζεται ο πανανθρώπινος χαρακτήρας της αγαπητής αυτής φιγούρας. Ταυτίζεται ταυτόχρονα η ισάξια συμβολή του «θεσμού» του Καραγκιόζη στη διαμόρφωση της παγκόσμιας πολιτισμικής ταυτότητάς της, δείχνοντας τον διαπολιτισμικό χαρακτήρα των σύγχρονων κοινωνιών που οφείλουν ν' απεμπολήσουν οποιαδήποτε έκφραση μισαλλοδοξίας, ρατσισμού, όπως και ο Εγγονόπουλος στην αξιολόγησή του αναφέρει.

ii. Ο Εγγονόπουλος στον λόγο του αναφέρει ότι ο Καραγκιόζης είναι στενά συνυφασμένος με την Ελλάδα αφού με διακριτικό τρόπο συμπαραστέκεται στον Έλληνα σατιρίζοντας στοιχεία της κοινωνίας («Ας μη με γελούν...βία»). Ίδιο πράγμα προσπαθούν να απεικονίσουν οι σκιτσογράφοι δείχνοντας το έντονο ελληνικό στοιχείο. Με άλλα λόγια τόσο το κείμενο όσο και το σκίτσο μας περιγράφουν και μας πείθουν για την «προσωπικότητά» του, τη διαχρονικότητά του και τα διαπολιτισμικά στοιχεία που ενυπάρχουν σ' αυτή τη φιγούρα.

[Για περισσότερα στοιχεία βλέπε και Β3 i]

Εναλλακτικά η απάντηση της Β3 ii

Στο απόσπασμα από το δοκίμιό του ο Εγγονόπουλος τιμά την αξία του Καραγκιόζη για όλες τις στιγμές ξεγνοιασιάς και γέλιου που του προσέφερε και του εύχεται να έχει πολλά ακόμα δοξασμένα χρόνια. Η δόξα αυτή θα μπορούσε να διαφαίνεται και στην εικόνα, όπου ο Καραγκιόζης βγάζει το καπέλο του, σε ένδειξη υπόκλισης και χαιρετά τον κόσμο για την αγάπη και την εντιμότητα στο πρόσωπό του. Δέχεται την αναγνώριση και την εκτίμηση από κάθε γωνιά της Γης, λόγω των στιγμών γέλιου και χαράς που χαρίζει απλόχερα.

[Για περισσότερα στοιχεία βλέπε και Β3 i]

Θέμα Γ

Το απόσπασμα αυτό παρουσιάζει τον διάλογο μεταξύ Καραγκιόζη και Χατζηαβάτη και κύριο θέμα του είναι η πένα του Καραγκιόζη. Ο διάλογος έχει πληθώρα χιουμοριστικών στοιχείων, όπως η εικονοπλαστική περιγραφή των εσωτερικών οργάνων του στομάχου για το «ποιο θα πρωτο-αρπάξει το σύκο» όπου έχουμε επίσης προσωποποίηση των οργάνων για να τονιστεί με χιουμοριστικό τρόπο η υπερβολή της πείνας. Υπάρχουν όμως και σημεία κοινωνικού προβληματισμού, όπως η «φτώχεια καταραμένη» ή ο Μπαρμπαγιώργος που είναι πλούσιος σε αντίθεση με τους δύο συνομιλούντες που βρίσκονται σε άθλια οικονομική και κοινωνική κατάσταση. Δηλώνονται έτσι οι επιπτώσεις της φτώχειας και οι ταξικές ανισότητες που υπήρχαν διαχρονικά στην κοινωνία μας. Επίσης, η παράθεση σε ευθύ λόγο των λόγων του Θεού

του «Φεύγα...να σε φάνε», προσδίδουν αληθοφάνεια και πειστικότητα σε όσα αφηγείται ο Μπαρμπαγιώργος και εκφράζουν την απάθειά του προς τη φτώχεια του, δραματοποιούν τη σκηνή και με θεατρικό τρόπο οικειοποιούν σημαντικά το μήνυμα. Δεν είναι πρόθυμος να του προσφέρει καμία βοήθεια.

Πολλοί από μας που διαβάζουμε το απόσπασμα αυτό έχουμε τα βασικά και αναγκαία για να συντηρηθούμε. Ως εκ τούτου, δεν ταυτιζόμαστε με την κατάσταση του Καραγκιόζη. Υπάρχουν όμως και άνθρωποι, στην πόλη μας, στη χώρα ή στην άλλη γωνιά του πλανήτη που αδυνατούν να καλύψουν ακόμα και τις βασικές τους ανάγκες. Γί' αυτούς όμως, μια φρατζόλα ψωμί μπορεί να τους προσφέρει τεράστια χαρά σε αντίθεση με μας, που αυτό το καθημερινό τρόφιμο το έχουμε ως δεδομένο. Αυτοί οι συνάνθρωποί μας λοιπόν, θα μπορούσαν να συσχετιστούν με την κατάσταση του ήρωα, ακόμα κι αν αυτή παρουσιάζεται χιουμοριστικά. Ο τρόπος πρόσληψής του δηλαδή εξαρτάται άμεσα από την κοινωνική «μερίδα» στην οποία ανήκει ο καθένας, τις εμπειρίες του και την οικονομική του δυνατότητα. Διαφαίνεται ωστόσο η συνέχεια μιας οικονομικής – πολιτιστικής – κοινωνικής κρίσης που κρατά έναν αιώνα...

Θέμα Δ

Κυρία διευθύντρια, αγαπητοί καθηγητές και συμμαθητές

Η πολυτροπικότητα πλέον κατακλύζει τη ζωή μας. Σχολικά βιβλία, τηλεόραση, διαδίκτυο, περιοδικά... Πού και κατά πόσο μας χρησιμεύει όμως; Ως εκπρόσωπος της τάξης μου και με αφορμή διαθεματική εργασία σχετικά με το ζήτημα αυτό, θα αναφερθώ στις επιδράσεις της πολυτροπικότητας στον εκπαιδευτικό χώρο, καθώς και στον κοινωνικό και πολιτισμικό τομέα κάθε δράσης μας.

Ας ξεκινήσουμε από την επίδραση των πολυμορφικών κειμένων στην εκπαίδευση. Πλέον το δασκαλοκεντρικό σύστημα μάθησης δεν είναι το ενδεδειγμένο για διαλογική προσέγγιση των εννοιών και η πολυτροπικότητα των κειμένων θα ενίσχυε την αυτενέργεια και την ανάληψη πρωτοβουλιών όσον αφορά τη ροή της εκπαιδευτικής διαδικασίας προσελκύοντας το ενδιαφέρον των μαθητών ήδη από την προσχολική ηλικία. Η παραγωγή λογοτεχνικών πολυτροπικών κειμένων, η εικαστική απεικόνιση με δυο σημειωτικούς τρόπους, εικόνα και γραπτό κείμενο ή η δραματοποίηση λογοτεχνικών κειμένων ή ποιημάτων, που αρέσουν στα παιδιά, με συνοδεία μουσικής ταυτόχρονα «αγγίζει» και τους πιο αδύνατους μαθησιακά μικρούς εξερευνητές της γνώσης δίνοντάς τους τη δυνατότητα να συμμετέχουν ελεύθερα στη δημοκρατική διαδικασία της μάθησης και να κοινωνικοποιούνται πιο εύκολα. Εξάλλου η πολυτροπικότητα είναι εν πολλοίς, αγαπητό κοινό, μια διεθνής γλώσσα συμβάλλοντας στη διαμόρφωση του διαπολιτισμικού χαρακτήρα της εκπαίδευσης.

Αξίζει όμως εδώ να αναφερθώ και στο μειονέκτημα της παντοδυναμίας της εικόνας, αν δεν γίνει με λελογισμένη χρήση! Ο μαθητής, ο έχων από μικρή ηλικία εξοικείωση με τα τεχνολογικά μέσα –κινητό, υπολογιστή, τηλεόραση– ίσως έχει συνηθίσει σ' αυτόν τον τρόπο επικοινωνίας, έναν τρόπο μάλλον εθιστικό στην εικονική πραγματικότητα. Η εικόνα απευθύνεται στο υποσυνείδητο πρωτίστως και δεν

επιδέχεται κριτικής επεξεργασίας από τον μαθητή τις πιο πολλές φορές, αν ο δάσκαλος δεν του κινήσει τον προβληματισμό γι' αυτήν για περαιτέρω ανίχνευση νοημάτων. Έτσι ελλοχεύει ο κίνδυνος επιδερμικής προσέγγισης ή και μη ενασχόλησης με βασικά μηνύματα των κειμένων σε μια εποχή που ο εξεικονισμός του πολιτισμού μας γενικότερα είναι γεγονός...

Η πολυτροπικότητα έχει αντικαταστήσει λοιπόν το γραμμικό κείμενο στην πλειοψηφία των δράσεων του ανθρώπου. Μας επηρεάζει αυτό σε κοινωνικοπολιτικό και πολιτιστικό επίπεδο, θ' αναρωτηθεί κάποιος. Η απάντηση είναι καταφατική. Αδιάψευστο τεκμήριο τα Μ.Κ.Δ. που όλοι μας σήμερα χρησιμοποιούμε. Τα Μ.Μ.Ε. και το διαδίκτυο εστιάζουν στην εικόνα, είναι μέσο πειθούς του αναγνώστη / θεατή τους. Η προβολή προγραμμάτων εκπαιδευτικού χαρακτήρα, όπως διαπιστώσαμε και κατά την περίοδο της τηλεκπαίδευσης, ιστορικά ντοκιμαντέρ, αναλύσεις έργων τέχνης ή βιβλιοκριτικές, θεατρικές και κινηματογραφικές προβολές κ.ά. προβάλλονται προς τέρψη του κοινού και εποικοδομητική ενασχόλησή του στον ελεύθερο χρόνο του. Επιπλέον, η περιήγηση στον ψηφιακό κόσμο της Τέχνης και των βιβλιοθηκών στηρίζεται στην πολυτροπικότητα που με τη σειρά της εκλαϊκεύει τα μηνύματα κάνοντάς τα ευπρόσιτα στο ευρύ κοινό.

Όμως κι εδώ η άλλη όψη της δηλώνει παρούσα! Η εικόνα και ο ήχος, κύρια μέσα της διαφήμισης, λειτουργούν φυσικά εις βάρος του λόγου, γραπτού ή προφορικού. Το ίδιο και αφίσες ή σύντομα «αφιερώματα» αμφιβόλου παιδαγωγικού ή μορφωτικού χαρακτήρα προς το κοινό αποτελούν δείγματα «φίμωσης» του λόγου και παράλληλα προώθησης προπαγανδιστικών ιδεολογημάτων ή συνθημάτων ή απλών μηνυμάτων προς κατανάλωση... Η εμπορευματοποίηση του ανθρώπινου πόνου, ένα ακόμα μελανό στοιχείο των Μ.Κ.Δ. διατρανώθηκε με τον εξεικονισμό των γεγονότων, συνοδεία λόγου συνθηματολογίας και κινδυνολογίας, η παραπληροφόρηση αλλά και η δημιουργία κίβδηλων και πλασματικών αναγκών μέσω των διαφημίσεων, όλα αυτά δείχνουν την αρνητική όψη της πολυτροπικότητας στη ζωή μας. Αποκορύφωμα; Το κινητό, το λάπτοπ και οι μηχανές τεχνητής νοημοσύνης ν' αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής δράσης και προκειμένου για τα παιδιά, ν' αποτελούν μέσο εφησυχασμού και πλαδαρότητας του πνεύματός τους αλλά και ένα βολικό επικοινωνιακό τέχνασμα – τεχνική των καιρών μας. Εδώ το ρητό «μια εικόνα χίλιες λέξεις» έφτασε στο άλλο άκρο...

Εμείς οι μαθητές, αγαπητό κοινό, επικοινωνούμε στην εξωσχολική ζωή κατά κύριο λόγο οπτικά. Στην εκπαίδευση θα λέγαμε, η εικόνα δεν έχει εισχωρήσει καθολικά, οπότε μιλάμε για «γλωσσικό διχασμό» αφού η επικοινωνία μας έξω από το σχολείο, με αυτή που συντελείται μέσα στην τάξη διαφέρουν αρκετά. Μαθητές ενδέχεται να καθίστανται λοιπόν οπτικά αναλφάβητοι και ως ακαδημαϊκοί πια πολίτες να μην μπορούν, όπως συχνά συμβαίνει, ν' αποκωδικοποιήσουν ορθώς ένα εικονιστικό μήνυμα, με την προπαγάνδα να γελά σαρδόνια κάπου εκεί γύρω. Ο εξεικονισμός του πολιτισμού θα μπορούσε να εκληφθεί ως αποστροφή προς το βαθύ και απαιτητικό προς όφελος του επιφανειακού και εύκολου. Είπα θα μπορούσε, γιατί

σχεδόν όλα, ακολουθώντας τη μεσότητα, μπορείς να τα χρησιμοποιήσεις υπέρ σου!
Ανάλογα τον δέκτη και το ακροατήριο, ανάλογα την πρόθεσή σου, επιλέγεις τον τρόπο
ή τους τρόπους έκφρασής σου!

Σας ευχαριστώ!

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΛΚΙΜΟ